

<https://doi.org/10.18778/0208-6034.22.06>

Krystyna Nadolska

CZY PROCA ZNALEZIONA W GDAŃSKU JEST ZABAWKĄ?

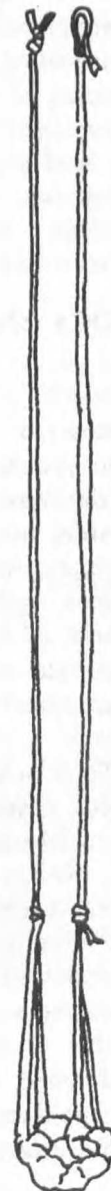
Do unikatowych znalezisk archeologicznych należy proca¹ odkryta podczas badań prowadzonych w Gdańsku. Zabytek ten odsłonięty został w warstwach datowanych na koniec X w. Proca składała się z wyplatanej, skórzanej, twardej miseczki służącej do umieszczenia pocisku oraz dwóch rzemieni. Wymiary tego egzemplarza (według rekonstrukcji H. Wikłaka) wynoszą: długość ogólna zachowana 38+12 cm, co w sumie daje 50 cm, szerokość pasków: od 0,4 do 1,5 cm i średnica miseczki po stronie zewnętrznej 4,5 cm, po stronie wewnętrznej 2 cm. Nadmienić trzeba, że opisywany egzemplarz nie różni się w żaden znaczący sposób od podobnych wzmiankowanych w literaturze, zarówno pod względem wykonania, jak i wymiarów. Taka proca posiadała siłę nośną do 100 m i wprawny procarz z tej odległości potrafi trafić w cel. Wydaje się, że przedstawione tu pokrótce dane wykluczają możliwość zaszeregowania egzemplarza gdańskiego jako zabawki. Należy stwierdzić, że mieści się on doskonale w obrębie kategorii charakterystycznych dla tego rodzaju broni. Dyskusja może dotyczyć tylko ewentualnej funkcji – bojowej lub myśliwskiej. M. Gradowski w swoim artykule² opisuje ciekawy przypadek użycia procy współcześnie. Podkreśla jej walory w przypadku użycia do polowania, jako broni skutecznej, a zarazem cichej w użyciu, co jest niezmiernie ważne jeśli poluje się na zwierzęta obdarzone znaczną czujnością. W takim przypadku sprawny procarz może upolować zwierzę nie podchodząc zbyt blisko i nie powodując zbędnego hałasu. Zastanawia się natomiast nad przydatnością procy w użyciu bojowym.

¹ H. Wiklak, *Wczesnośredniowieczna proca z Gdańska*, „Wiadomości Archeologiczne” 1957, t. 24, z. 3, s. 267–268.

² M. Gradowski, *Proca. Kilka uwag o konstrukcji i zasadach działania*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 1975, R. XIII, z. 3, s. 433–437. Tamże inna literatura.

Rys. 1. Proca
– egzemplarz z Gdańska

Rys. 2. Rekonstrukcja procy
według H. Wiklaka

Wiadomym jest, że proca stosowana była jako broń bojowa przez specjalne oddziały piechoty w starożytności. Brak natomiast potwierdzenia jej użycia w armiach europejskiego średniowiecza. Najbliższe naszemu

zabytkowi źródło ikonograficzne, jakim jest opona z Baye, przedstawia procarza korzystającego z tej broni w scenie polowania na ptactwo. Natomiast zasady konstrukcji i działania procy były wykorzystywane przy budowie średniowiecznych machin oblężniczych. Opierając się na przeprowadzonych przez M. Gradowskiego doświadczeniach oraz opiniach osób posiadających umiejętność posługiwania się procą, należy przyjąć, że ta prosta w konstrukcji i bardzo skuteczna w działaniu broń posiada dwa poważne „mankamenty”. Jednym z nich jest wprawa w posługiwaniu się nią, co wymaga nieustających ćwiczeń. Niewprawny procarz jest nie tylko nieskuteczny, ale może stanowić wyraźne zagrożenie dla najbliższego otoczenia. Drugim jest dostępność pocisków. W terenach kamienistych, np. górzystych lub pustynno-stepowych, pozyskanie takowych nie stanowi problemu. Inaczej sprawa przedstawia się, kiedy w terenie brak jest odpowiednich kamieni. W takim przypadku procarz musiałby transportować z sobą odpowiednią ich liczbę, co w przypadku dużych odległości stawałoby się wręcz niemożliwe.

Dlatego też należy przychylić się do sugestii M. Gradowskiego i przyjąć, że proca w Europie już od średniowiecza stanowiła broń myśliwską, co wcale nie przeczy możliwości wykorzystania jej doraźnie w warunkach bojowych. W takich kategoriach należy rozpatrywać także egzemplarz gdański.

Katedra Archeologii
Uniwersytetu Łódzkiego

Krystyna Nadolska

IS THE SLING-SHAT FOUND IN GDAŃSK A CHILDREN'S TOY?

The article treats a unique of early medieval sling-shat found in Gdańsk. This item has been classified in the archaeological literature as a children's toy. Its size as well the features of construction, however, are close to the items considered as a weapon.

Further the author discusses the suitability of this kind of weapon in battle and in hunting, and arrives at the conclusion that it is more functional as a hunting weapon, but its being used in the battle can not be excluded.